

ТЕЗИ ДОПОВІДІ:

Круглий стіл «Актуальні проблеми екологічних, земельних та аграрних правовідносин: теоретико-методологічні й прикладні аспекти». Міністерство освіти і науки України, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Національна академія правових наук України. – Харків, 5 грудня 2014 р.;

Арістова Ірина Василівна,

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри адміністративного та
інформаційного права Сумського
національного аграрного університету

Шульга Михайло Васильович,

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри земельного та
аграрного права Національного
юридичного університету імені Ярослава
Мудрого

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН У МЕЖАХ НАУКОВИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ 12.00.06 ТА 12.00.07: МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Системний аналіз результатів наукових пошуків колективу Науково-дослідного інституту правознавства Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (передусім монографії «Правове регулювання екологічних, аграрних та земельних відносин в Україні: сучасний стан і напрями вдосконалення», 2012 р.), дозволив виокремити низку правових проблем, які потребують зваженого об'єднання зусиль фахівців різних галузей права. Усвідомлюючи існування різних підходів до розв'язання актуальних проблем екологічних, земельних та аграрних правовідносин, пропонуємо власне бачення вирішення цих проблем, яке має певні ознаки універсальності та дозволяє використовувати його під час правового регулювання різноманітних суспільних відносин. Сформулюємо основні положення.

1. Юридична наука – це єдина та разом з цим диференційована наука, що характеризується своєю системністю та має відповідну структуру, однією із складових якої є галузеві науки (конституційне право, адміністративне право,

цивільне право, кримінальне право, екологічне право, земельне право, аграрне право, трудове право, фінансове право, інформаційне право та ін.). Отже, системність юридичної науки потребує посилення конструктивної взаємодії її складових, у тому числі, галузевих наук. Галузеві науки не можуть функціонувати ізольовано одна від одної. В сучасних умовах актуалізується питання щодо взаємозв'язків галузевих наук у межах єдиної юридичної науки. Виходячи із цього, система методів пізнання, що розробляється теорією держави і права, має використовуватися галузовими і спеціальними юридичними науками, що дозволить усій юридичній науці та її галузям отримати відповідний рівень теоретичних узагальнень та логічну цілісність.

2. Конструктивне використання галузовими юридичними науками системно-структурного методу наукового пізнання правових явищ полягає в тому, що ці явища мають розглядатися в якості елементів системи. Виходячи із цього, цілком логічним видається розгляд правової системи як надсистеми по відношенню до системи права, яка, водночас, є внутрішньою структурою права, що складається із взаємопов'язаних правових норм, які логічно розподілені за інститутами, підгалузями та галузями. Очевидно, що інтегративний ефект системи права виникає лише за умови взаємодії її складових елементів, передусім, галузей права.

3. Складнощі структури національного права, наявність численних зв'язків між галузями й інститутами, які можуть мати відкритий або прихований характер, унеможливають проведення будь-яких досліджень в галузі права та правових відносин без урахування передусім: 1) нерозривності взаємозв'язку загальнонаукових і галузевих методів, способів, засобів пізнання та впливу на суспільні відносини; 2) комплексності, багатозначності характеру правових явищ; 3) системоутворюючої ролі правових принципів; 4) як традиційних, так і нових методів, більшість з яких пов'язані із інструментами інформаційного суспільства (віртуальне моделювання, комп'ютерізація наукового пошуку, використання його аналітичних можливостей та ін.).

4. Відомо, що результатом функціонування механізму правового

регулювання вважається встановлення правопорядку у суспільстві. Виходячи із структури правопорядку (яка включає конституційні, цивільні, адміністративні, земельні, аграрні, екологічні, інформаційні та інші види суспільних відносин, урегульованих нормами відповідних галузей права), виникає об'єктивна потреба у формуванні узгодженого «внеску» кожної галузі права у розбудову юридичного змісту правопорядку, у тому числі якісної регламентації суспільних відносин.

5. Ґрунтуючись на тому, що пізнання правових явищ має виходити із єдності окремого та загального, пропонуємо передусім акцентувати увагу на доцільності використання дедуктивного логічного прийому: від загального – до конкретного. Таким чином, вирішення зазначених проблем набуває не окремого, а загального (системного) характеру.

6. Формування моделі досягнення мети правового регулювання – правопорядку. Виникає потреба у визначенні показників правопорядку, виходячи із того, що в його основі – узгодження, баланс інтересів людини, суспільства та держави.

Наприклад, можна запропонувати, відповідно, три групи показників (для людини, суспільства та держави), які мають забезпечувати досягнення балансу їх інтересів як необхідної умови правопорядку. Вважаємо, що для досягнення цих показників (окремих цілей) необхідно: 1) здійснити системну постановку відповідних завдань (наприклад, належна реалізації норм права у конкретному правовідношенні – екологічному, аграрному, земельному); 2) визначити проблеми, які виникають під час вирішення поставлених завдань (наприклад, недосягнення окремих цілей (показників правопорядку); 3) запропонувати шляхи вирішення проблеми (наприклад, використання теорії вирішення дослідницьких завдань Г. Альтшуллера, яка дозволяє системно описати предмет дослідження, скажімо, правопорядок; новітніх методів управління – системи збалансованих показників (за критерієм – «важливість завдання»), управління досягненням окремих цілей правового регулювання конкретних суспільних відносин (аграрних, екологічних, земельних та ін.).

7. Визнання факту виникнення складних правовідносин, зокрема, комплексних (у регулюванні використовувалися норми різних галузей права). У роботі поділяється існуюча точка зору, що формування складного правовідношення зумовлено метою правовідношення, яка не може бути досягнута шляхом участі суб'єктів у простому правовідношенні. Дії усіх учасників складного правовідношення, усього ланцюжка виникаючих правових зв'язків спрямовані на досягнення конкретно визначеного результату. Вважаємо, що дослідження комплексних правовідносин сприяють вирішенню деяких проблем, пов'язаних з налагодженням взаємодії окремих галузей права, зокрема, у межах наукових спеціальностей 12.00.06 та 12.00.07, а також з формуванням «внеску» кожної галузі права у розбудову юридичного змісту правопорядку, у тому числі, якісної урегульованості правовідносин. Розглянуто конкретні приклади виникнення комплексних правовідносин (норми аграрного, земельного, адміністративного та інформаційного права).

8. В умовах розбудови інформаційного суспільства в Україні посилюється роль норм інформаційного права у забезпеченні інтегративного ефекту системи права. Інформаційні правовідносини не лише постають забезпечувальним правовідносинами, але й основними під час виникнення комплексних правовідносин (наприклад, норми аграрного та інформаційного права). Наприклад, при здійсненні обліку земель в межах Державного земельного кадастру виникають специфічні земельно-інформаційні правовідносини.

Усвідомлюючи важливість та водночас складність реалізації усіх зазначених положень запропонованого підходу, вважаємо за доцільне продовжити дослідження в окресленому напрямку, у тому числі, з урахуванням рекомендації науковців.